

ANNE BALSAMO

Στην κόψη του ξυραφιού: κοσμητική χειρουργική και νέες τεχνολογίες απεικόνισης

Ανάμεσα στις πιο ενδιαφέρουσες και ιδιαίτερες νέες τεχνολογίες του σώματος που αναπτύχθηκαν κατά τη δεκαετία του 1980 είναι οι τεχνικές οπτικοποίησης που επανορίζουν το εύρος της ανθρώπινης αντίληψης.¹ Οι νέες ιατρικές τεχνολογίες απεικόνισης, όπως η λαπαροσκόπηση και η τομογραφία με τη βοήθεια των υπολογιστών, κάνουν το σώμα ορατό με τέτοιο τρόπο που η εσωτερική του κατάσταση μπορεί να εκτιμηθεί πριν αυτό ξεγυμνωθεί ή ανοιχτεί χειρουργικά.² Όπως και οι τεχνικές που επιτρέπουν στους επιστήμονες να κωδικοποιήσουν και να «διαβάσουν» τις γενετικές δομές, έτσι και αυτές οι νέες τεχνικές οπτικοποίησης μετασχηματίζουν το υλικό σώμα σε οπτικό μέσο. Κατά τη διαδικασία, το σώμα τεμαχίζεται και κατακερματίζεται έτσι ώστε απομονωμένα μέρη να μπορούν να εξεταστούν οπτικά: τα μέρη μπορούν να απομονωθούν με βάση τη λειτουργία, όπως τα όργανα ή οι νευρικοί υποδοχείς, ή με βάση το μέσο, όπως τα υγρά, τα γονίδια ή η θερμότητα. Ταυτόχρονα, το υλικό σώμα καταλήγει να σωματοποιεί τα χαρακτηριστικά των τεχνολογικών εικόνων.³ Το κεφάλαιο αυτό εξετάζει το λόγο [discourse] της κοσμητικής χειρουργικής που βασίζεται σε νέες τεχνολογίες οπτικοποίησης οι οποίες λειτουργούν με τρόπο παρόμοιο με άλλους μηχανισμούς οπτικοποίησης: τεμαχίζοντας το σώμα σε απομονωμένα μέρη και κομμάτια και καθιστώντας το ένα οπτικό μέσο.

Η Carole Spitzack υποστηρίζει ότι η κοσμητική χειρουργική στην πραγματικότητα αναπτύσσει τρεις αλληλεπικαλυπτόμενους μηχανισμούς πολιτισμικού ελέγχου: εγγραφή, επιτήρηση και ομολογία.⁴ Σύμφωνα με τη Spitzack, το κλινικό μάτι του γιατρού λειτουργεί όπως το ιατρικό βλέμμα του Φουκό· είναι ένα πειθαρχικό βλέμμα που βρίσκεται μέσα σε μηχανισμούς εξουσίας και γνώσης και κατασκευάζει τη φιγούρα της γυναίκας ως παθολογική, υπερβολική, ανυπότακτη και δυνάμει απειλητική για την κυρίαρχη τάξη. Το βλέμμα αυτό επιβάλλει πει-

θαρχία στο ανυπότακτο γυναικείο σώμα, πρώτα τεμαχίζοντάς το σε απομονωμένα μέρη –πρόσωπο, μαλλιά, γάμπες, στήθη– και κατόπιν επανορίζοντας αυτά τα μέρη ως εγγενώς ελαττωματικά και παθολογικά. Όταν μια γυναίκα εσωτερικεύει την εικόνα ενός τεμαχισμένου σώματος και αποδέχεται την «ελαττωματική» του ταυτότητα, κάθε τμήμα του σώματος μετατρέπεται σε τόπο για την «παγίωση» της σωματικής της ανωμαλίας.⁵ Η Spitzack χαρακτηρίζει αυτή την αποδοχή μια μορφή ομολογίας:

Στο σκηνικό του ιατρείου του κοσμητικού χειρουργού, η μεταμόρφωση από την ασθένεια στην υγεία εγγράφεται στο σώμα της ασθενούς [...] Στην ασθενή δίνεται υπόσχεση για ομορφιά και αναμόρφωση με αντάλλαγμα την ομολογία, η οποία βασίζεται στην αποδοχή μιας νοσούσας εμφάνισης που υποδηλώνει και έναν ασθενή (αδύναμο) χαρακτήρα. Η παράλειψη της ομολογίας, στο κλινικό περιβάλλον, εξισώνεται με άρνηση της υγείας, με προτίμηση για την ασθένεια.⁶

Όμως το βλέμμα του κοσμητικού χειρουργού δεν ιατρικοποιεί απλώς το γυναικείο σώμα· στην πραγματικότητα το επανορίζει ως αντικείμενο προς τεχνολογική ανακατασκευή. [...]

Όταν εξετάζουμε τις τεχνολογίες οπτικοποίησης που χρησιμοποιούνται στην πρακτική της κοσμητικής χειρουργικής, γινόμαστε μάρτυρες της διαδικασίας μέσω της οποίας οι νέες τεχνολογίες απεικόνισης συναρθρώνονται με παραδοσιακές και ιδεολογικές αντιλήψεις σχετικά με το κοινωνικό φύλο – μια συνάρθρωση που διατηρεί το γυναικείο σώμα στη θέση όπου βρίσκεται τοποθετημένο, ως προνομιούχο αντικείμενο ενός κανονιστικού βλέμματος που τώρα πια δεν είναι απλώς ένα ιατρικοποιημένο βλέμμα («το κλινικό μάτι») αλλά και μια τεχνολογικοποιημένη θέαση. Κατά την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών οπτικοποίησης, η σχέση ανάμεσα στο γυναικείο σώμα και τον πολιτισμικό μηχανισμό θέασης έχει μετατοπιστεί για μια ακόμα φορά· κατά τη διαδικασία, το κλινικό μάτι υποχωρεί μπροστά στην ανάπτυξη του τεχνολογικού βλέμματος. Αυτή η εφαρμογή του βλέμματος δεν στηρίζεται σε ένα μοντέλο επιφάνειας/βάθους του υλικού σώματος, στο οποίο το σώμα έχει κάποιου είδους δομική ακεραιότητα ως οροθετημένο βιολογικό αντικείμενο. Στη συνάντηση ανάμεσα στη γυναίκα και τον κοσμητικό χειρουργό δεν οπτικοποιείται τόσο η ενδότερη ή η ουσιώδης γυναίκα· η εσωτερική της ιστορία δεν διαθέτει κάποια αλήθεια από μόνη της. Τόσο η επιφάνειά της όσο και το εσωτερικό της ισοπεδώνονται και διασκορπίζονται. Οι κοσμητικοί χειρουργοί χρησιμοποιούν τις τεχνολογικές συσκευές

απεικόνισης για να ανακατασκευάζουν το γυναικείο σώμα ως σημαίνον της ιδεώδους γυναικείας ομορφιάς. Με αυτή την έννοια, οι χειρουργικές τεχνικές κυριολεκτικά αναπαριστούν τη λογική της αλυσίδας συναρμολόγησης ομορφιάς: η «διαφορετικότητα» μετατρέπεται σε ομοιομορφία. Το τεχνολογικό βλέμμα αναδιαμορφώνει το υλικό σώμα για να το ανακατασκευάσει σε αρμονία με τα πολιτισμικά καθορισμένα ιδεώδη της δυτικής γυναικείας ομορφιάς.

Η κοσμητική χειρουργική και η εγγραφή πολιτισμικών προτύπων ομορφιάς

Η κοσμητική χειρουργική αναπαριστά μια μορφή πολιτισμικής σημασιοδότησης όπου μπορούμε να εξετάσουμε την κυριολεκτική και υλική αναπαραγωγή των ιδεωδών της ομορφιάς. Εκεί όπου οι τεχνικές οπτικοποίησης εστιάζουν σε απομονωμένα τμήματα και κομμάτια του σώματος, οι χειρουργικές διαδικασίες στην πραγματικότητα τεμαχίζουν τη σάρκα για να απομονώσουν τα τμήματα που πρέπει να χειριστούν και να ξανασμιλέψουν. Με αυτό τον τρόπο, η αισθητική χειρουργική κυριολεκτικά μεταμορφώνει το υλικό σώμα σε σημείο πολιτισμού. Ο λόγος της κοσμητικής χειρουργικής προσφέρει προκλητικό υλικό για τη συζήτηση της πολιτισμικής κατασκευής του έμφυλου σώματος, καθώς οι γυναίκες είναι συχνά τα επιδιωκόμενα και προτιμώμενα θέματα ενός τέτοιου λόγου και οι άνδρες είναι συχνά οι φορείς που εκτελούν τη χειρουργική. Η κοσμητική χειρουργική δεν είναι απλώς ένας τόπος σε επίπεδο λόγου για την «κατασκευή εικόνων γυναικών» αλλά και ένας υλικός τόπος στον οποίο το βιολογικό γυναικείο σώμα κατατέμενεται, τεντώνεται και λαξεύεται χειρουργικά και ανακατασκευάζεται σύμφωνα με πολιτισμικά και κατεξοχήν ιδεολογικά πρότυπα για τη φυσική εμφάνιση.

Υπάρχουν δύο βασικά πεδία πλαστικής χειρουργικής. Ενώ η αναπλαστική χειρουργική έχει στόχο να επιδιορθώσει καταστρεπτικές, συγγενείς ή καρκινικές δυσμορφίες, η κοσμητική ή αισθητική χειρουργική είναι συχνά ένα εντελώς προαιρετικό εγχείρημα. Και ενώ η αναπλαστική χειρουργική συνδέεται με την αποκατάσταση της υγείας, της κανονικότητας και της φυσικής λειτουργίας, η κοσμητική χειρουργική λέγεται ότι βελτιώνει την αυτοεκτίμηση, το κοινωνικό στάτους και μερικές φορές ακόμα και την επαγγελματική θέση.

Σε όλο το εύρος της πλαστικής χειρουργικής εμπλέκονται υπόρρητα αισθητικές κρίσεις περί αναλογίας, αρμονίας και συμμετρίας. [...]

Ένας τόμος στον οποίο πολλοί έχουν παραπέμψει και αποτελεί μέρος μιας

σειράς που εκδίδεται από την Αμερικανική Ακαδημία Πλαστικής και Αναπλαστικής Χειρουργικής του Προσώπου, με τίτλο *Αναλογίες του αισθητικού προσώπου* (γραμμένο από τους Nelson Powell και Brian Humphreys), διακηρύσσει ότι αποτελεί μια «πλήρη πηγή πληροφοριών για τις αναλογίες και την ανάλυση του προσώπου»⁷. Στον πρόλογο οι συγγραφείς δηλώνουν:

Το πρόσωπο, από τη φύση του, προσφέρεται συχνά για επιθεώρηση. Ασυμείδητα, αξιολογούμε τη συνολική εντύπωση που δημιουργείται κάθε φορά που πραγματοποιείται μια γνωριμία. [...] Αυτή [η εντύπωση] γενικά σχετίζεται με κάποιο βαθμό ομορφιάς ή ισορροπίας. [...] Η αρμονία και η συμμετρία συγκρίνονται με κάποιο νοητικό, σχεδόν μαγικό, ιδεώδες υποκείμενο, το οποίο συνιστά τη βασική μας αντίληψη για την ομορφιά. Αυτή την αντίληψη ή σύνθεση θα την ορίσουμε ως το «ιδεώδες πρόσωπο».⁸

[...] Φυσικό επακόλουθο είναι ότι το «ιδεώδες πρόσωπο» που απεικονίζεται σε όλη την έκταση αυτού του βιβλίου –τόσο με σκίτσα όσο και με φωτογραφίες– είναι το πρόσωπο μιας λευκής γυναίκας το οποίο είναι απολύτως συμμετρικό στο σχήμα και στην κατατομή. Οι συγγραφείς ισχυρίζονται ότι παρόλο που η «οστική δομή του άνδρα είναι πιο αυστηρή, αδρή και προεξέχουσα [...] τα ιδεώδη των αναλογιών του προσώπου και της ενοποιημένης αλληλεπίδρασης ισχύουν και για τα δύο φύλα». Η μοναδική απεικόνιση ανδρικού προσώπου περιέχεται στο γλωσσάριο. Όπως θα συζητήσω παρακάτω, αυτή η εστίαση στο γυναικείο σώμα είναι κυρίαρχη σε όλα τα πεδία της κοσμητικής χειρουργικής – από τον καθορισμό των ιδεωδών αναλογιών μέχρι την προώθηση συγκεκριμένων κοσμητικών διαδικασιών. [...]

Η αντιμετώπιση της φυλής σε αυτό το βιβλίο για «τις ιδεώδεις αναλογίες του αισθητικού προσώπου» αποκαλύπτει την προτίμηση για τα λευκά, συμμετρικά πρόσωπα που επουλώνονται (κατά τα φαινόμενα) χωρίς ουλές. Από τη μια πλευρά, οι συγγραφείς αναγνωρίζουν ότι «η οστική δομή είναι διαφορετική στις διάφορες φυλετικές ταυτότητες» και ότι «οι χειρουργοί πρέπει να έχουν επίγνωση του ότι οι διάφοροι πολιτισμοί αξιολογούν με διαφορετικό τρόπο τα φυλετικά χαρακτηριστικά», στο τέλος όμως υποστηρίζουν ότι «το σχήμα του προσώπου [θα πρέπει να] είναι ικανό να προσφέρει αρμονία και να ελκύει αισθητικά ανεξάρτητα από τη φυλή»⁹. Φαίνεται πως αυτή η εκτίμηση για μια αισθητική κρίση «ανεξάρτητα από τη φυλή» είναι μια παραδοχή που δεν τη συμμερίζονται ευρέως οι αισθητικοί χειρουργοί. Ο Napoleon N. Vaughn αναφέρει ότι πολλοί

κοσμητικοί χειρουργοί, «ανήσυχτοι για τη δημιουργία χηλοειδών και υπερμελαγχρωματικών ουλών, συνήθως αρνούνται να δεχτούν μαύρους ασθενείς».¹⁰ Ωστόσο το ζήτημα της δημιουργίας ουλώδους ιστού αγνοείται εντελώς στη συζήτηση για τις «αναλογίες του αισθητικού προσώπου». [...]

Είναι σαφές ότι ολόκληρη η πλαστική χειρουργική επικαλείται πρότυπα φυσικής εμφάνισης και λειτουργικούς ορισμούς του «φυσιολογικού» ή «υγιούς» σώματος. Με μια λεπτομερέστερη διερεύνηση μπορούμε να δούμε πώς αυτά τα πρότυπα και οι ορισμοί καθορίζονται πολιτισμικά. Κατά τις δεκαετίες του 1940 και του 1950, αναφέρεται ότι οι γυναίκες ήθελαν «μύτες αναιδείς, στραμμένες προς τα πάνω», σύμφωνα όμως με μια πρόσφατη έρευνα αυτό το σχήμα είναι πιο εκτός μόδας: «το κλασικό, πιο φυσικό σχήμα είναι εκείνο με το οποίο εισπνέουμε αυτή την εποχή»¹¹. Προκύπτει το προφανές ερώτημα ποια κατάσταση περιγράφεται από το επίθετο «φυσικό»; Σε αυτή την περίπτωση μπορούμε να δούμε πώς τα αιτήματα για κοσμητικές ανακατασκευές αποκαλύπτουν τις διακυμάνσεις των επιθυμιών που βρίσκονται στη μόδα: με αυτή την έννοια, η «χειρουργική μόδας» μπορεί να αποτελεί μια πιο ταιριαστή ετικέτα για εκείνο το είδος χειρουργικής που πραγματοποιείται για μη λειτουργικούς λόγους. Παρόλο όμως που η υψηλή μόδα κινείται προς την κατεύθυνση μιας πολυπολιτισμικότητας με την εφαρμογή μη παραδοσιακών μοντέλων ομορφιάς,¹² είναι εντυπωσιακό να μαθαίνει κανείς πόσο μεγάλη είναι η ζήτηση για κοσμητικές μετατροπές που βασίζονται στα δυτικά μέτρα για την ιδεώδη ομορφιά. Σε ένα άρθρο του *New York Times Magazine*, η Ann Louise Bardach αναφέρει ότι γυναίκες από την Ασία συχνά επιθυμούν να κάνουν πλαστική για να επιτύχουν μάτια με πιο «δυτικό» σχήμα.¹³ Πράγματι, σε μερικά ιατρικά άρθρα αυτή η εγχείρηση αναφέρεται στην πραγματικότητα ως «εκδυτικισμός του άνω βλεφάρου» και λέγεται ότι είναι «η κοσμητική διαδικασία που πραγματοποιείται συχνότερα στην Ανατολή»¹⁴. Οι χειρουργοί Hall, Webster και Dubrowski εξηγούν:

Η πτυχή του άνω βλεφάρου θεωρείται σημάδι εκλέπτυνσης και ευγένειας για πολλούς Ανατολίτες όλων των κοινωνικών στρωμάτων. Δεν είναι απολύτως ακριβές να λέει κανείς ότι οι γυναίκες της Ανατολής που υφίστανται αυτή την εγχείρηση επιθυμούν να μοιάζουν με Δυτικές γυναίκες ή με Αμερικανίδες προτιμούν μάλλον ένα πιο εκλεπτυσμένο ανατολίτικο μάτι. [...] Μια βλεφαροπλαστική εκδυτικισμού του άνω βλεφάρου συχνά προσφέρεται σε μια νεαρή Κορεάτισσα με την ευκαιρία των αρραβώνων της.¹⁵

Παρόλο που άλλοι χειρουργοί προειδοποιούν ότι είναι «σοφό να συζητάμε την ανατολική και τη δυτική ανατομία του ματιού με όρους διαφοράς και όχι ελαττώματος»¹⁶, κάποιο άλλο ιατρικό άρθρο σχετικά με αυτό τον τύπο της χειρουργικής έχει τίτλο «Διόρθωση του ανατολίτικου βλεφάρου». [...] ¹⁷

Το μάρκετινγκ της νεανικότητας

Όταν προγραμματίστηκε για ένα νεαρό κορίτσι που είχε γεννηθεί με «κρυμμένα μάτια» να γίνει εγχείρηση μαζικής ανάπλασης του προσώπου, οι χειρουργοί προσδοκούσαν να της κατασκευάσουν τα βλέφαρα που δεν υπήρχαν καθόλου πριν.¹⁸ Οι βασικοί στόχοι της εγχείρησης στα μάτια ήταν η «φυσιολογικότητα» και η «λειτουργικότητα», ενώ μια ανασκόπηση της ιατρικής βιβλιογραφίας σχετικά με την αναπλαστική χειρουργική αποκαλύπτει ότι η βλεφαροπλαστική (η χειρουργική των βλεφάρων) είναι συνηθισμένη τεχνική της «χειρουργικής της νεότητας».¹⁹ Καθώς οι ιστοί του σώματος χάνουν την ελαστικότητά τους με τη διαδικασία της γήρανσης, τα βλέφαρα συχνά αρχίζουν να πέφτουν όταν το άτομο περάσει τα πενήντα του. Οι σακούλες κάτω από τα μάτια οφείλονται σε εναποθέσεις λίπους που συσσωρεύονται γύρω από το μάτι και τεντώνουν το δέρμα, προκαλώντας ρυτίδες και πτώση των βλεφάρων, και πιθανότατα είναι αποτέλεσμα μιας κήλης –χαλάρωσης των ιστών γύρω από το μάτι– στην οποία οι εναποθέσεις λίπους σπρώχνουν προς τα έξω και προς τα κάτω. Παρόλο που η κόπωση και η υπερβολική καταπόνηση των ματιών μπορεί να οφείλονται σε υπερλειτουργία των μυών που περιβάλλουν τα μάτια, στην προσπάθειά τους να τα διατηρούν σε εγρήγορση και ανοικτά, η χειρουργική των βλεφάρων πολύ σπάνια εμπεριέχει μια «καταστρεπτική» ή «θεραπευτική» ιατρική λογική. Είναι όμως πολύ συνηθισμένο, τόσο στη λαϊκή όσο και στην επαγγελματική βιβλιογραφία, οι πλαστικοί χειρουργοί να αναφέρουν τις σακούλες των ματιών ως «δυσμορφία». Αυτό είναι ένα απλό παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο τα «φυσικά» χαρακτηριστικά του γηράσκοντος σώματος επανορίζονται ως «συμπτώματα», με συνέπεια η κοσμητική χειρουργική να κατασκευάζεται ρητορικά ως μια ιατρική διαδικασία που έχει τη δύναμη να «θεραπεύει» ή να «διορθώνει» τέτοιες σωματικές δυσμορφίες.²⁰

[...] Γύρω στα τέλη της δεκαετίας του 1980, οι τεχνικές κοσμητικής χειρουργικής με τη μεγαλύτερη ζήτηση περιλάμβαναν λίφτινγκ προσώπου, αναπλάσεις της μύτης, διόρθωση των κοιλιακών πτυχών, λιποαναρρόφηση, πίλινγκ του δέρ-

ματος και μεταμοσχεύσεις μαλλιών – χειρουργικές τεχνικές που είναι ειδικά σχεδιασμένες για να εξουδετερώνουν τις επιπτώσεις της βαρύτητας και της φυσικής φθοράς του σώματος.²¹ [...]

Οι πλαστικοί χειρουργοί είναι εκπαιδευμένοι να προειδοποιούν τους προεγχειρητικούς ασθενείς ότι «πρόκειται για ιατρική και όχι για σαλόνι ομορφιάς», αλλά ταυτόχρονα συνεχίζουν λέγοντας ότι «στην κοινωνία μας, πολλές κοσμητικές χειρουργικές διαδικασίες δεν είναι πολυτέλεια αλλά κάτι που θεωρείται απαραίτητο»²². Προφανώς η κατάσταση αυτή δημιουργεί κάποια ένταση στους κοσμητικούς χειρουργούς οι οποίοι, από τη μια πλευρά, έχουν πλήρη επίγνωση του γεγονότος ότι η υπηρεσία που προσφέρουν είναι συχνά ένα εντελώς προαιρετικό εγχείρημα και, από την άλλη, συνειδητοποιούν επίσης και τις δυνάμει σοβαρές σωματικές επιπτώσεις της ιατρικής τους υπηρεσίας. Αυτή η ένταση γίνεται αντικείμενο διαχείρισης σε επίπεδο λόγου όταν τόσο οι γιατροί όσο και οι ασθενείς κατασκευάζουν «θεραπευτικές» δικαιολογίες για την εθελούσια υποβολή σε χειρουργική αντιμετώπιση.²³ [...]

Προφανώς, η χρήση «θεραπευτικών» δικαιολογιών κατά τη διάγνωση δεν λειτουργεί μόνο σε επίπεδο λόγου, για το χειρισμό ενός ανήσυχου ασθενούς, αλλά και νομιμοποιεί και εγκρίνει την «προαιρετική» χειρουργική για ασφαλιστική κάλυψη. [...]

Σε κάποια ιατρική αναφορά, οι χειρουργοί ισχυρίζονται με θράσος ότι «η έμφαση της κοινωνίας στη νεανική εμφάνιση έχει δημιουργήσει ζήτηση για την κοσμητική πλαστική χειρουργική»²⁴. Η Mary Ruth Wright, κλινική καθηγήτρια ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο Baylor, εξηγεί:

Σήμερα η ιατρική περιλαμβάνει πολύ περισσότερα πράγματα από τη θεραπεία, τη σωτηρία, την υπηρεσία. Έχει μετατραπεί σε εμπόρευμα και έχει αναδυθεί μια καταναλωτική ζήτηση που υπερβαίνει τις λογικές προσδοκίες. Επιπλέον, η σημερινή αντίληψη για την ιατρική φροντίδα πηγαίνει πέρα από τη σχέση γιατρού-ασθενούς· εμπλέκει την κοινωνία και την κοινότητα ως σύνολο. Ίσως η ιατρική να έχει υπερβεί τους στόχους της· μικρό όφελος υπάρχει ωστόσο αν κοιτάζουμε πίσω. Βρισκόμαστε εδώ, ασκώντας την ιατρική σε μια εποχή όπου τα θαύματα της τεχνολογίας έχουν εναποθέσει στα χέρια των γιατρών ό,τι παλιά βρισκόταν στα χέρια της μοίρας. Η προαιρετική χειρουργική, απελευθερωμένη χάρη στην απαλλαγή από την οξεία ιατρική θεραπεία, επηρεάζεται ιδιαίτερα από τις μεταβολές που συμβαίνουν στο φάσμα της σύγχρονης ιατρικής.²⁵ [...]

Μία από τις επιπτώσεις της εμπορευματοποίησης και, αντίστοιχα, της κανονικοποίησης της κοσμητικής χειρουργικής είναι ότι το να επιλέγει κανείς να μην κάνει κοσμητική χειρουργική ερμηνεύεται μερικές φορές ως παράλειψη να αξιοποιηθεί όλες τις διαθέσιμες δυνατότητες για να διατηρήσει μια νεανική, και ως εκ τούτου κοινωνικά αποδεκτή και ελκυστική, φυσική εμφάνιση.²⁶ Η Kathryn Pauly Morgan, σε ένα δοκίμιο που περιλαμβάνεται σε μια ειδική έκδοση του περιοδικού *Hypratia* με θέμα «Φεμινισμός και σώμα», υποστηρίζει ότι η κανονικοποίηση της κοσμητικής χειρουργικής —«η αντιστροφή των πεδίων του παρεκκλίνοντος και του παθολογικού»— είχε «ως καταλύτη την τεχνολογικοποίηση του γυναικείου σώματος»²⁷. Από αυτό το σημείο, η Morgan προχωράει στη συζήτηση του πιο φιλοσοφικού ερωτήματος «γιατί οι ασθενείς και οι κοσμητικοί χειρουργοί συμμετέχουν στη διάπραξη ενός από τα σοβαρότερα φιλοσοφικά προπατορικά αμαρτήματα, στην επιλογή του φαινομενικού εις βάρος του πραγματικού». Το ζήτημα που θα ήθελα να εξετάσω, έλκοντας από την ανάλυση της Morgan για την αυξανόμενη «κανονικοποίηση» της κοσμητικής μετατροπής, είναι η λεπτομερής περιγραφή ενός μηχανισμού μέσω του οποίου το φαινομενικό μετασχηματίζεται στο πραγματικό. Πώς έχουν τεχνολογικοποιηθεί τα σώματα των γυναικών; Ποιος είναι ο ρόλος της κοσμητικής χειρουργικής στην τεχνολογική αναπαραγωγή των έμφυλων σωμάτων;

Η κοσμητική χειρουργική ως τεχνολογία του έμφυλου σώματος

Τα τελευταία χρόνια, όλο και περισσότεροι άνδρες επιλέγουν την κοσμητική χειρουργική, σε σχέση με το παρελθόν, συχνά όμως εν κρυπτώ. Όπως αναφέρει κάποιο άρθρο, «άνδρες που παλιότερα ήταν διστακτικοί συγκαταλέγονται στον εκρηκτικά αυξανόμενο αριθμό ανδρών που κάνουν κρυφά ό,τι κάνουν εδώ και χρόνια οι γυναίκες: ανόρθωση των βλεφάρων, επεμβάσεις στα προγούλια, τέντωμα των αυτιών, σμίκρυνση της μύτης, σφίξιμο στο πιγούνι»²⁸. Ένας κοσμητικός χειρουργός περιγράφει λεπτομερώς τους λόγους για τους οποίους οι άνδρες αρχίζουν να επιζητούν την προαιρετική κοσμητική χειρουργική:

Ένας μεσήλικας άνδρας ασθενής —ας τον αποκαλούμε κ. Απόβλητο— πιστεύει ότι έχει κάποιο πρόβλημα. Δεν θεωρεί ότι είναι τόσο μεγάλος για τις ελκυστικές παρθένες που συναντάει, αλλά επιθυμεί να βελτιώσει τα πράγματα. [...] Όταν κάποιος άνδρας συμβουλευέται ένα γιατρό για το θέμα της γήρανσης, γενικά δεν αποζητά πειστικά να φαίνεται νεότε-

ρος αλλά ανακούφιση από ένα ή περισσότερα συγκεκριμένα μειονεκτήματα παρεπόμενα της γήρανσης: δείγματα ανδρικής φαλάκρας [...] ρυτίδες στο μέτωπο [...] προγούλια σαν του γάλου. Υπάρχουν πολλά πράγματα που μπορούν να γίνουν για να βοηθηθούν οι γηράσκοντες άνδρες να μοιάζουν νεότεροι ή πιο ρωμαλέοι.²⁹ [...]

Οι κατηγορίες περί ναρκισσισμού, ματαιοδοξίας και μαλθακότητας μπαίνουν κατά μέρος· η επιλογή ενός άνδρα να κάνει κοσμητική χειρουργική εξηγείται μέσω της ρητορικής περί βελτίωσης της καριέρας: ένα πιο εμφανίσιμο σώμα μπορεί να προωθηθεί και καλύτερα. Σε αυτή την περίπτωση, η κοσμητική χειρουργική επανορίζεται ως τεχνική διαχείρισης του σώματος σχεδιασμένη να μειώνει το άγχος να πρέπει κανείς να αντεπεξέλθει σε ένα μεταβαλλόμενο εργασιακό περιβάλλον, περιβάλλον απειλητικό λόγω της παρουσίας γυναικών και νεότερων συναδέλφων.³⁰ Παρόλο που όλες αυτές οι εξηγήσεις μπορεί να ισχύουν –με την έννοια ότι αυτός είναι ο τρόπος με τον οποίο οι άνδρες δικαιολογούν την επιλογή τους να καταφύγουν στην κοσμητική χειρουργική– είναι σαφές ότι άλλες εξηγήσεις ούτε καν λαμβάνονται υπόψη. Για παράδειγμα, τι συμβαίνει με την πιθανότητα άνδρες και γυναίκες να γίνονται όλο και πιο όμοιοι όσον αφορά «το όμορφο σώμα», οι άνδρες να εμπλέκονται όλο και συχνότερα σε δραστηριότητες του γυναικείου σώματος ή έστω, απλώς, η έγνοια για την εμφάνιση να μην είναι χαρακτηριστικό αποκλειστικά των γυναικών; Τι συμβαίνει με την πιθανότητα να διαβρώνονται τα σύνορα ανάμεσα στα κοινωνικά φύλα; Πώς συμβαίνει και οι άνδρες αποφεύγουν τους μειωτικούς χαρακτηρισμούς που αποδίδονται στις γυναίκες-πελάτισσες της κοσμητικής χειρουργικής;³¹

Στην εθνομεθοδολογική τους μελέτη για την κοσμητική χειρουργική, οι Diana Dull και Candace West εξετάζουν πώς χειρουργοί και ασθενείς «εξηγούν» την απόφασή τους να επιλέξουν την κοσμητική χειρουργική. Υποστηρίζουν ότι όταν οι χειρουργοί διαιρούν το σώμα των ασθενών σε συστατικά μέρη και κομμάτια, το γεγονός αυτό δίνει τη δυνατότητα «τόσο στους γιατρούς όσο και στους ασθενείς να επικυρώνουν από κοινού το βαθμό στον οποίο το επίμαχο τμήμα είναι προβληματικό και την “αντικειμενική” ανάγκη να “επιδιορθωθεί”»³². Οι Dull και West συνεχίζουν υποστηρίζοντας ότι αυτή η διαδικασία κατακερματισμού συμβαίνει «παράλληλα με την εκπλήρωση του κοινωνικού φύλου» [accomplishment of gender] η οποία, βασιζόμενη σε μια ουσιοκρατική άποψη για το γυναικείο σώμα ως διαρκώς «κρήζον επισκευής», αντιλαμβάνεται την επιλογή των γυναικών για κοσμητική χειρουργική ως «φυσική» και «φυσιολογική» και ως συνέπεια της (φυσικής) έγνοιας τους για την εμφάνισή τους. Ωστόσο, επειδή η

«ουσιώδης» φύση του άνδρα ορίζεται με πολύ διαφορετικό τρόπο, πρέπει να κατασκευάζει περύτεχνες δικαιολογίες για την απόφασή του να επιζητηθεί κοσμητικές μετατροπές. Η ανάλυση αυτή ρίχνει φως σε έναν από τους πιθανούς λόγους για τους οποίους άνδρες και γυναίκες κατασκευάζουν διαφορετικές εξηγήσεις για την απόφασή τους να καταφύγουν στην κοσμητική χειρουργική: το πολιτισμικό νόημα των έμφυλων σωμάτων τους καθορίζει ήδη την αιτιολόγηση σε επίπεδο λόγου που μπορούν να επικαλεστούν για να εξηγήσουν τις σωματικές πρακτικές. Παρόλο που το σώμα και το πρόσωπο των ανδρών αγροτών και οικοδόμων, για παράδειγμα, είναι υπερβολικά «μαυρισμένα» λόγω της συνεχούς έκθεσής τους στον ήλιο, ως μέρος των συνθηκών εργασίας τους, το κόκκινο και σκληρό δέρμα τους δεν θεωρείται μεονέκτημα ή δυσμορφία για τα ανδρικά σώματά τους. Αντίθετα, για τις λευκές γυναίκες που έχουν ρυτιδωμένο δέρμα εξαιτίας υπερβολικού μαυρίσματος στον ήλιο, μερικές φορές διατυπώνεται η διάγνωση «Σύνδρομο της παραλίας του Μαϊάμι»: όπως ισχυρίζεται κάποιος χειρουργός, «συναντάμε αυτό τον τύπο του υπερβολικά μαυρισμένου, ρυτιδωμένου δέρματος σε γυναίκες που, όχι μόνο πηγαίνουν κάθε χρόνο για τρεις-τέσσερις μήνες στο Μαϊάμι, αλλά ξαπλώνουν στην παραλία με έναν ηλιακό ανακλαστήρα που τραβάει περισσότερες ακτίνες στο πρόσωπό τους»³³. Δεν προκαλεί έκπληξη λοιπόν πως, μολοντί οποιοδήποτε σώμα μπορεί να έχει τα «ψεγάδια» που υποτίθεται ότι δικαιολογούν την κοσμητική χειρουργική, η συζήτηση και το μάρκετινγκ αυτών των διαδικασιών συνήθως κατασκευάζουν τη γυναίκα ως τον τυπικό ασθενή. Μια τέτοια διαφοροποιητική αντιμετώπιση των έμφυλων σωμάτων αποκαλύπτει έναν οικείο πλέον ισχυρισμό των φεμινιστικών σπουδών του σώματος και της εμφάνισης: το νόημα της παρουσίας ή της απουσίας οποιοδήποτε σωματικού χαρακτηριστικού ποικίλλει ανάλογα με το κοινωνικό φύλο του σώματος στο οποίο εμφανίζεται. Είναι σαφές ότι ένας μηχανισμός του κοινωνικού φύλου οργανώνει τη, φαινομενικά, πιο βασική φυσική μας ερμηνεία για τα ανθρώπινα σώματα, ακόμα κι όταν αυτά τα σώματα έχουν αναδιαμορφωθεί τεχνολογικά. Έτσι, φαίνεται πως, μολοντί τεχνολογίες σαν αυτές που χρησιμοποιούνται στην κοσμητική χειρουργική μπορούν να ανακατασκευάσουν τη «φυσική» ταυτότητα του υλικού σώματος, λίγο συμβάλλουν στο να ανακόψουν τη φυσικοποίηση της γυναικείας σωματικής ταυτότητας. [...]

Η φυσικοποιημένη ταυτότητα του γυναικείου σώματος ως παθολογικού και νοσούντος αναπαράγεται πολιτισμικά στις συζητήσεις και τις απεικονίσεις των υπηρεσιών της κοσμητικής χειρουργικής στα ΜΜΕ. Επιπλέον, η αφήγηση που με εμμονή εξιστορείται είναι ότι το γυναικείο σώμα είναι ελαττωματικό όταν έχει ιδι-

απερότητες και τέλειο όταν οι διαφορές μετασηματίζονται σε ομοιομορφία. Ωστόσο στην περίπτωση της κοσμητικής χειρουργικής η φύση της «ομοιομορφίας» είναι απατηλή, διότι η υπόσχεση δεν είναι η ολική ανακατασκευή ταυτότητας—όποτε κάποιος ασθενής θα μπορούσε να επιλέξει να μοιάσει με τον τηλεοπτικό αστέρα της αρεσκείας του— αλλά μάλλον η πιο ακαθόριστη εγγύηση για «επαύξηση της ομορφιάς». Όταν οι κοσμητικοί χειρουργοί υποστηρίζουν ότι η τεχνολογική εξάλειψη των «δυσμορφιών» του προσώπου θα αυξήσει τη «φυσική» ομορφιά της γυναίκας, βρισκόμαστε αντιμέτωποι με μία από τις πιο επίμονες αντιφάσεις που συναντάμε στο πλαίσιο του λόγου της κοσμητικής χειρουργικής: τη χρήση δηλαδή της τεχνολογίας με σκοπό τη βελτίωση της «φύσης».

Η απόδοση μορφής και το Τεχνο-σώμα

Οι χειρουργοί διδάσκονται ότι η διαδικασία της εξέτασης και της διαβούλευσης με τον ασθενή είναι στην πραγματικότητα μια απίστευτα περίπλοκη κοινωνική ανταλλαγή, κατά τη διάρκεια της οποίας ασθενείς και γιατροί πρέπει να διαπραγματευτούν κάποιους εξαιρετικά αφηρημένους στόχους. [...]

Οι συνθετέτερα χρησιμοποιούμενες μέθοδοι ανάλυσης του προσώπου του ασθενούς είναι η ακτινογραφική και η φωτογραφική ανάλυση, με την οποία το προφίλ του προσώπου αποδίδεται σε ένα δισδιάστατο μέσο.³⁴ Η χρήση φωτογραφιών και μολυβιών μελανιού είναι ίσως η απλούστερη μέθοδος για τη διαβούλευση χειρουργού-ασθενούς, όπου το άμεσο καθήκον είναι ο γιατρός να υποδείξει τα πιθανά οφέλη από την κοσμητική χειρουργική, ενώ ταυτόχρονα ο ασθενής πρέπει να αποκτήσει επίγνωση του χειρουργικού σχεδίου. [...]

Από το 1989 ωστόσο, κάποιοι κοσμητικοί χειρουργοί εφαρμόζουν νέες τεχνικές οπτικοποίησης που αποδίδουν το πρόσωπο του ασθενούς σε τρεις διαστάσεις. Η χρήση της απεικόνισης σε βίντεο αντικαθιστά τη χρήση των μολυβιών και τη φωτογραφική χειρουργική, που από ορισμένους χειρουργούς θεωρούνται ανεπαρκές σύστημα διαβούλευσης επειδή «ακόμα κι όταν ο χειρουργός έχει “σκιαγραφίσει” τις μετατροπές, για τους περισσότερους ασθενείς είναι δύσκολο να φανταστούν πώς θα μοιάζουν μετεγχειρητικά»³⁵. Χρησιμοποιώντας την απεικόνιση σε βίντεο, ο χειρουργός μπορεί να κατασκευάσει μια απτή εικόνα του προσώπου του πελάτη. [...]

Κάποιος χειρουργός που χρησιμοποιεί αυτή τη μέθοδο διαβούλευσης με τον ασθενή εξήγησε σε μια συνέντευξη ότι, όταν οι υποψήφιοι ασθενείς ζητούν

τη βοήθεια της χειρουργικής, δεν έχουν για την ανατομία του προσώπου παρά την αντίληψη που έχουν οι ανίδεοι και μόνο. Μπορεί, για παράδειγμα, να πιστεύουν ότι για να ξεφορτωθούν τις ρυτίδες γύρω από τη μύτη αρκεί ο γιατρός να τεντώσει τα μάγουλα και να διπλώσει το παραπανίσιο δέρμα πίσω από τα αυτιά. Εκείνο όμως που πραγματικά χρειάζονται –διευκρίνισε– είναι να σηκωθούν τα ζυγωματικά οστά με εμφυτεύματα και να μικρύνει η μύτη έτσι ώστε το δέρμα να τραβηχτεί και να τεντωθεί πάνω στα νέα ζυγωματικά· έτσι, οι ρυτίδες και οι πτυχώσεις και από τις δύο πλευρές της μύτης θα εξαλειφθούν και το μέγεθος της μύτης θα παραμείνει ανάλογο με το πλάτος των παρειών. Σε αυτό το παράδειγμα, η συσκευή απεικόνισης θα δώσει στο χειρουργό τη δυνατότητα να δια φωτίσει τον ασθενή σχετικά με τις διαφορετικές μεθόδους που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να επιτευχθούν οι στόχοι της χειρουργικής. Στην πραγματικότητα, ο γιατρός αυτός υπογράμμισε το γεγονός ότι η συσκευή απεικόνισης του επιτρέπει να επιδείξει οπτικά τη μεταμόρφωση στο πρόσωπο του ασθενούς την οποία θα επιτύχει με ευκολία στο χειρουργείο, κάτι που θα ήταν πολύ δύσκολο να το δείξει με δισδιάστατο τρόπο. Γι' αυτόν, το σύστημα απεικόνισης είναι ένας μηχανισμός με τη βοήθεια του οποίου οι υποψήφιοι ασθενείς μπορούν να δουν εκ των προτέρων την καλλιτεχνική του δεξιότητα. [...]

Μέσω της εφαρμογής τεχνικών εγγραφής, επιτήρησης και ομολογίας, η κοσμητική χειρουργική λειτουργεί ως ένας ιδεολογικός τόπος για την εξέταση της τεχνολογικής αναπαραγωγής του έμφυλου σώματος. Μια πρωταρχική συνέπεια αυτών των τεχνικών είναι η παραγωγή μιας έμφυλης ταυτότητας για το εν λόγω σώμα, τεχνικών που λειτουργούν με διαφορετικό τρόπο για το ανδρικό και το γυναικείο σώμα. Ερχόμενο σε επαφή με τον κοσμητικό χειρουργό και το λόγο της κοσμητικής χειρουργικής, το γυναικείο σώμα μετατρέπεται σε αντικείμενο αυξημένης προσωπικής επιτήρησης· αυτή η εξονυχιστική εξέταση καταλήγει σε μια εσωτερικευμένη εικόνα ενός τεμαχισμένου, κατακερματισμένου σώματος. Το σώμα γίνεται το όχημα της ομολογίας· είναι ο τόπος στον οποίο οι γυναίκες, είτε συνειδητά είτε όχι, αποδέχονται τα νοήματα που κυκλοφορούν στη λαϊκή κουλτούρα σχετικά με την ιδεώδη ομορφιά και, συγκριτικά, υποτιμούν το υλικό σώμα. Με άλλα λόγια, το γυναικείο σώμα καταλήγει να χρησιμοποιείται ως τόπος εγγραφής, ως ένας πίνακας ανακοινώσεων για τα κυρίαρχα πολιτισμικά νοήματα τα οποία πρέπει να έχει στη μετανεωτερικότητα.³⁶

Για μερικές γυναίκες, και για μερικές φεμινίστριες μελετήτριες, η κοσμητική χειρουργική απεικονίζει την τεχνολογική αποικιοποίηση του σώματος των γυναικών· άλλες τη βλέπουν ως μια τεχνολογία την οποία οι γυναίκες μπορούν να χρη-

σιμοποιήσουν για τους δικούς τους σκοπούς. Ασφαλώς, όπως έχω υποστηρίξει εδώ, παρά την υπόσχεση που προσφέρει η κοσμητική χειρουργική στις γυναίκες για τεχνολογική ανακατασκευή του σώματός τους, στην πραγματική τους εφαρμογή αυτές οι τεχνολογίες δημιουργούν σώματα που είναι έμφυλα με πολύ παραδοσιακό τρόπο. Είμαι ωστόσο διστακτική να αποδεχθώ ως απλό και προφανές συμπέρασμα ότι η κοσμητική χειρουργική αποτελεί απλώς έναν επιπλέον τόπο παθητικής θυματοποίησης των γυναικών. Είτε ως μορφή καταπίεσης είτε ως δυνατότητα ενδυνάμωσης, για μένα είναι σαφές ότι η κοσμητική χειρουργική αποτελεί μια πρακτική με τη βοήθεια της οποίας οι γυναίκες δρουν συνειδητά για να κάνουν το σώμα τους να σημαίνει κάτι γι' αυτές και για τους άλλους. Ένας διαφορετικός τρόπος να δούμε αυτή την τεχνολογία θα μπορούσε να ήταν εκείνος που παίρνει σοβαρά την έννοια που πρότευνα νωρίτερα: να θεωρήσουμε την κοσμητική χειρουργική «χειρουργική μόδας». Όπως οι γυναίκες που τρυπούν τη μύτη τους και περνούν σκουλαρίκια, κάνουν τατουάζ ή γλυπτική μαλλιών, έτσι κι εκείνες που επιλέγουν την κοσμητική χειρουργική θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι χρησιμοποιούν το σώμα τους ως όχημα για την επίδειξη πολιτισμικών ταυτοτήτων. Παρόλο που έχω υποστηρίξει ότι οι κοσμητικοί χειρουργοί επιδεικνύουν ακλόνητη πίστη στην εκδυτικισμένη αντίληψη για τη «φυσική» ομορφιά και ότι ο λόγος της κοσμητικής χειρουργικής εμπλέκεται στην αναπαραγωγή μιας τέτοιας εξιδανίκευσης και χειραγώγησης «του φυσικού», άλλα πεδία της σύγχρονης μόδας δεν μπορούν να εξιδανικευτούν σε τέτοιο βαθμό. Η αντι-αισθητική του κυβερνοπάνκ και η μόδα γκραντζ, για παράδειγμα, υποδηλώνουν ότι και οι φεμινίστριες επίσης ίσως επιθυμούσαν να εγκαταλείψουν τις ρομαντικές μας αντιλήψεις για το «φυσικό» σώμα – αντιλήψεις που μας οδηγούν να ισχυριστούμε ότι ένα χειρουργικά αναδιαμορφωμένο πρόσωπο σηματοδοτεί αναπόφευκτα μια καταπιεσμένη υποκειμενικότητα. Καθώς οι τρύπες στο σώμα και διάφορες μορφές προσθετικής γίνονται όλο και πιο συνηθισμένες –έχω εδώ στο μυαλό μου τα εμφυτευμένα καθρεφτάκια της Μόλι Μίλιον και τα νύχια-σιλέτα τύπου Jael– μπορεί να χρειαστεί να υιοθετήσουμε μια προοπτική για τη σωματική επιτέλεση της ταυτότητας του κοινωνικού φύλου η οποία να μην κατατράχεται σε τόσο μεγάλο βαθμό από νεορομαντικούς ανεκπλήρωτους πόθους για το φυσικό, μη σημαδεμένο σώμα.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η τεχνική βιβλιογραφία σχετικά με τη βιοϊατρική απεικόνιση συζητάει τα πάντα, από την αρχιτεκτονική των συστημάτων υπολογιστών για τη δημιουργία και την ανάλυση βιολογικών εικόνων μέχρι τα ιατρικά μοντέλα που αποτελούν τη βάση τέτοιων συστημάτων απεικόνισης. Όσον αφορά το τελευταίο σημείο, ένα κύριο άρθρο του 1989 στο περιοδικό *Computerized Medical Imaging and Graphics* υπογράμμισε ότι ένας παράγοντας που συχνά παραβλέπεται στις συζητήσεις για την απεικόνιση σε υπολογιστή είναι «η ποιότητα του φυσιολογικού μοντέλου στο οποίο βασίζεται η δημιουργία της ίδιας της εικόνας. Αν το φυσιολογικό μοντέλο έχει κάποιο σοβαρό λάθος, τότε ακόμα και η καλύτερη δυνατή ανάλυση της εικόνας του υπολογιστή απλώς θα διαιωνίζει τις παρανοήσεις». Donald L. McEachron, «Editorial», *Computerized Medical Imaging and Graphics* 13.1 (Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1989): 1-2.

Τα ιατρικά προγράμματα απεικόνισης χρησιμοποιούνται επίσης και σε περιπτώσεις άσχετες με την ιατρική. Για παράδειγμα, ένα νέο πρόγραμμα υπολογιστή που ανέπτυξαν δύο ιατρικοί εικονογράφοι στο Πανεπιστήμιο του Ιλινόις, στο Σικάγο, παράγει εξελισσόμενες με το χρόνο εικόνες αγνοούμενων παιδιών. Το 1985, η μετάδοση της, αλλαγμένης σύμφωνα με την πάροδο του χρόνου, εικόνας δύο νεαρών κοριτσιών τα οποία είχε απαγάγει ο πατέρας τους οκτώ χρόνια πριν οδήγησε στην επιστροφή τους στη μητέρα τους. Richard Brunelli, «Picturing age: A computer breakthrough can help find long-lost kids», *Chicago Tribune* (17.11.1989) 3: 1, 9.

2. Στις αρχές της δεκαετίας του 1980, κάποιοι γιατροί εφάρμοζαν χειρουργικές μεθόδους υποβοηθούμενες από υπολογιστές που συνδύαζαν ένα γραφιστικό πρόγραμμα κομπούτερ με μια σειρά από αξονικές τομογραφίες για να δημιουργήσουν ένα τρισδιάστατο μοντέλο τού εκγενετής παραμορφωμένου κρανίου ενός βρέφους, το οποίο βοήθησε τους χειρουργούς να αποφασίσουν προεχειρητικά πώς θα αναπλάσουν το κρανίο. Glenn Garelik, «Putting a new face on surgery», *Discover* (Μάιος 1983): 86-90. Ο A. Lee Dellon περιγράφει πώς η αξονική τομογραφία επιτρέπει την καλύτερη κατανόηση των μαζικών προσωπικών τραυμάτων. A. Lee Dellon, MD, «Plastic surgery», *Journal of the American Medical Association* 265.23 (19.6.1991): 3160-61.

3. Ο Stefan Hirschauer προσφέρει μια συναρπαστική εθνογραφική καταγραφή του χειρισμού του ανθρώπινου σώματος κατά τη χειρουργική επέμβαση, στο άρθρο του «The manufacture of bodies in surgery», *Social Studies of Science* 21 (1991): 279-319.

4. Carole Spitzack, «The confession mirror: Plastic images for surgery», *Canadian Journal of Political and Social Theory* 12.1-2 (1988): 38-50.

5. Τη σχέση ανάμεσα στις ανάπηρες γυναίκες και την κατασκευασμένη γυναικεία ομορφιά

πραγματεύονται αρκετοί από τους συγγραφείς της ανθολογίας *With the Power of Each Breath*, επιμ. Susan E. Browne, Debra Connors και Nanci Stern, Πίτσμπουργκ: Cleis Press, 1985.

6. Spitzack, σ. 39.

7. Nelson Powell, DDS, MD, και Brian Humphreys, MD, *Proportions of the Aesthetic Face*, Νέα Υόρκη: Thieme-Stratton, 1984.

8. Powell και Humphreys, σ. ix. Οι Powell και Humphreys συνεχίζουν για να ισχυριστούν ότι «η ίδια η ομορφιά είναι λοιπόν ένα σχετικό μέτρο της ισορροπίας και της αρμονίας, αλλά οι περισσότεροι άνθρωποι δυσκολεύονται να την ποσοτικοποιήσουν· ωστόσο οι γραμμές, οι γωνίες και τα περιγράμματα μπορούν να μετρηθούν και να εκτιμηθούν επακριβώς. Κατόπιν μπορούν να καθιερωθούν πρότυπα για να εκτιμηθεί ο ακαθόριστος στόχος της ομορφιάς» (ix). Έτσι, το υπόλοιπο βιβλίο τους περιγράφει τη γεωμετρική κατασκευή του «ιδεώδους προσώπου». Σύμφωνα με τους Powell και Humphreys, το ιδεώδες πρόσωπο διαιρείται σε πέντε «μείζονες αισθητικούς όγκους», ο καθένας από τους οποίους περιγράφεται με μαθηματικές και γεωμετρικές λεπτομέρειες με όρους ανατομικών αποστάσεων, ισοϋψών καμπυλών και προσωπικών γωνιών. Οι συγγραφείς σκιαγραφούν μια μέθοδο ανάλυσης στην οποία ένα «αισθητικό τρίγωνο συνδέει μεταξύ τους τους μείζονες αισθητικούς όγκους του προσώπου, το μέτωπο, τη μύτη, τα χείλη, το πιγούνι και το λαιμό» και προτείνουν να χρησιμοποιείται αυτή η μέθοδος ως διαγνωστικό εργαλείο, σύμφωνα με το οποίο οι οδοντοπροσωπικές δυσμορφίες ορίζονται ως παρεκκλίσεις από τις ιδεώδεις αναλογίες. Powell και Humphreys, σ. 51.

9. Powell και Humphreys, σ. 4.

10. Napoleon N. Vaughn, «Psychological assessment for patient selection», στο Harold E. Pierce, MD (επιμ.), *Cosmetic Plastic Surgery in Nonwhite Patients*, Νέα Υόρκη: Grune & Stratton, 1982: 245-251.

11. Jackie White, «Classic schnozz is 80s nose», *Chicago Tribune* (8.7.1988) 2: 1, 3.

12. Η έκδοση του περιοδικού *Elle* στις ΗΠΑ προσφέρει αρκετά παραδείγματα ενός αναδιαμορφωμένου πριμιτιβισμού ως πρόταση υψηλής μόδας, όπου τόσο η μόδα όσο και τα πρόσωπά της επιδεικνύουν γραμμές και γωνίες που παρεκκλίνουν σε σημαντικό βαθμό από την ιδεώδη (λευκή) γεωμετρία του προσώπου που συζητήθηκε προηγουμένως. Δύο άρθρα-σαλόνια περί «εναλλακτικής» μόδας παρουσιάζουν τα αποδομητικά σχέδια του Martin Margiela και προσφέρουν μια γρήγορη ματιά στο νέο κίνημα αντιμόδας: «From our chicest radicals: Alternative fashion routes», *Elle* (Σεπτέμβριος 1991): 324-329. Stephen O'Shea, «Recycling: An all-new fabrication of style», *Elle* (Οκτώβριος 1991): 234-239. Για μια συζήτηση της προσφυγής στην «εξωτική γυναίκα» και της ανάδυσης των νέων πολυπολιτισμικών υπερμοντέλων, βλ. Glenn O'Brien, «Perfect strangers: Our love of the exotic», *Elle* (Σεπτέμβριος 1991): 274-276. Δύο εντυπωσιακά εξώφυλλα που παρουσιάζουν τόσο ένα μαύρο όσο και ένα λευκό μοντέλο—συμβολίζοντας την πολυπολιτισμική αναδιαμόρφωση των ιδεωδών περί γυναικείας ομορφιάς—εμφανίζονται στα τεύχη του Μαΐου 1988 και του Νοεμβρίου 1991 του *Elle*.

13. Η Bardach επίσης αναφέρει ότι πολλές Ιρανές, όπως αναφέρεται, επιθυμούν να αντικαταστήσουν την «έντονα τοξωτή μύτη» τους με άλλη, μικρή, κομψή και στραμμένη προς τα

επάνω. «The dark side of cosmetic surgery: Long term risks are becoming increasingly apparent», *New York Times Magazine* (17.4.1988): 24-25, 51, 54-58.

14. Bradley Hall, Richard C. Webster και John M. Dobrowski, «Blepharoplasty in the oriental», *Aesthetic Surgery*, Paul H. Ward και Walter E. Berman (επιμ.), Σεντ Λούις: C.V. Mosby, 1984: 210-225. Το παράθεμα είναι από τη σ. 210.

15. Hall κ.ά., 210.

16. Richard T. Farnior και Robert C. Jarchow, «Surgical principles in face-lift», Ward και Berman, σ. 297-311.

17. J.S. Zubiri, «Correction of the oriental eyelid», *Clinical Plastic Surgery* 8 (1981): 725. Για μια συζήτηση των στρατηγικών σε επίπεδο λόγου με τη βοήθεια των οποίων οι Δυτικοί μελετητές (ανθρωπολόγοι, επιστήμονες) κατασκευάζουν τον «Ανατολίτη» ως ιδεολογικό σύστημα αναφοράς, βλ. Edward Said, *Orientalism* [Οριενταλισμός, μτφρ. Φώτης Τερζάκης, Αθήνα: Νεφέλη, 1996].

18. Το εξάχρονο κορίτσι γεννήθηκε με κρυπτοφθαλμία – χωρίς δηλαδή φυσιολογικά βλέφαρα και κόγχες για τους οφθαλμούς. Το πρόβλημα αντιμετωπίστηκε από ένα χειρουργό του Πανεπιστημίου του Ιλινόις, ο οποίος ανέπτυξε μια τεχνική για την ανακατασκευή φυσιολογικής κόγχης. Η εξέταση με υπερήχους αποκάλυψε ότι το κορίτσι είχε ένα μάτι, έτσι ο χειρουργός δημιούργησε μια κοιλότητα γύρω από το μάτι και ανέπλασε ένα ζεύγος από άνω και κάτω βλέφαρα που «φαίνονταν φυσιολογικά»: υπάρχει η ελπίδα ότι αυτή η επέμβαση θα δώσει τη δυνατότητα στο κορίτσι να βλέπει. «Surgery will give girl a chance for sight», *Chicago Tribune* (17.1.1988): 2: 1.

19. Ένα άρθρο του 1989 στο περιοδικό *Longevity* περιέγραφε με ανατριχιαστικές λεπτομέρειες, ράμμα ράμμα, μια διαδικασία «μαζέματος» κοιλιακών πυκών, την οποία όριζε ως τεχνική «χειρουργικής της νεότητας». John Camp, «Youth Surgery: A stitch-by-stitch guide to losing your tummy», *Longevity* (Ιούνιος 1989): 33-35.

20. Shirley Motter Linde (επιμ.), *Cosmetic Surgery: What It Can Do for You*, Νέα Υόρκη: Award, 1971: 7.

21. Martha Smilgis, «Snip, suction, stretch and truss: America's me generation signs up for cosmetic surgery», *Time* (14.9.1987): 70. Μία από τις πιο γελοίες περιγραφές εφαρμογών της κοσμητικής χειρουργικής εμφανίζεται σε μια διαφήμιση για Βελτίωση Κατατομής Σώματος ενός πλαστικού χειρουργού της Ατλάντα, ο οποίος ισχυριζόταν ότι πρόσφερε υπηρεσίες «διόρθωσης της κυτταρίτιδας» και «κατακόρυφης λιποαναρρόφησης βαρύτητας». Διαφημιστική διαφήμεια στο Hoyt's Midtown Theater, στην πρεμιέρα του *Ο θάνατος σου πάει πολύ* (31.7.1992).

22. Farnior και Jarchow, σ. 298.

23. Αρκετά άρθρα στη συλλογή των Ward και Bergman υπογραμμίζουν ότι ο γιατρός θα πρέπει να κάνει τους μελλοντικούς ασθενείς να κατανοήσουν τη σοβαρή φύση των χειρουργικών διαδικασιών: ωστόσο αναγνωρίζουν και ότι «η επιθυμία του ασθενούς να παραμείνει ελκυστικός και να βελτιώσει την εικόνα του είναι κατανοητή και αποτελεί κορυφαίο ζήτημα που λαμ-

βάνου» υπόψη τους σε σχέση με την επαγγελματική, την κοινωνική και τη συναισθηματική τους σφαίρα». Farrior και Jarchow, σ. 297.

24. Luiz F. DeMoura και Patricia DeMoura, «Rhytidoplasty in the otolaryngologic practice», Ward και Berman, σ. 324-329. Το παράθεμα είναι από τη σ. 324.

25. Mary Wright, «The elective surgeon's reaction to change and conflict», Ward και Berman, σ. 525-529. Το παράθεμα είναι από τη σ. 525.

26. Συζητώντας τα κίνητρα των μη λευκών ασθενών για ρινοπλαστική, ο Harold Pierce απορρίπτει το επιχείρημα ότι «ο μη λευκός ασθενής που επιθυμεί ρινοπλαστική προσπαθεί, σε συμβολικό επίπεδο, να αρνηθεί την κληρονομιά του»: αντίθετα, ο Pierce υποστηρίζει ότι αυτοί οι ασθενείς θέλουν «μια μύτη μικρότερη, πιο συμμετρική και ελκυστική και στις τρεις διαστάσεις της – επιθυμία που συμμερίζονται οι ασθενείς όλων των φυλετικών ομάδων που ζητούν ρινοπλαστική». Ο συγγραφέας σημειώνει την ειρωνεία ότι, σε μια εποχή που τη σηματοδοτούν οι αυξημένες επιδείξεις εθνοτικής υπερηφάνειας, ο αριθμός μαύρων και Ασιατών ασθενών κοσμητικής χειρουργικής αυξάνεται. Εξηγεί το παράδοξο υποστηρίζοντας ότι οι οικονομικές δυνάμεις απαιτούν μια «ελκυστική εμφάνιση» ως επαγγελματικό χαρακτηριστικό.

27. Kathryn Pauly Morgan, «Women and the knife: Cosmetic surgery and the colonization of women's bodies», *Hypatia* 6.3 (Φθινόπωρο 1991): 25-53. Το παράθεμα είναι από τη σ. 28.

28. Suzanne Dolezal, «More men are seeing their future in plastic – the surgical kind», *Chicago Tribune* (4.12.1988): 5: 13.

29. Michael M. Gurdin, MD, «Cosmetic problems of the male», *Linde* 105-114. Το παράθεμα είναι από τη σ. 107.

30. Πολυάριθμα άρθρα σχετικά με «το κόστος της ομορφιάς» υποστηρίζουν ότι, καθώς οι γυναίκες κερδίζουν όλο και περισσότερα χρήματα, θα απαιτούν καλύτερες κοσμητικές υπηρεσίες και ευκολίες. Το *Vogue* αναφέρει ότι πολλές εταιρείες ανταποκρίνονται προσφέροντας βολικά προγράμματα συντήρησης, τα οποία μπορούν να μετατραπούν για «την καινούργια ράτσα των υψηλόβαθμων γυναικών» σε μια ουσιαστική επένδυση και μέρος του επαγγελματικού τους στιλ: για κάποια διευθυντικά στελέχη, στην πραγματικότητα, μια σημαντική έκτακτη απολαβή είναι ένα συμβόλαιο που καλύπτει το κόστος για τη συντήρηση της ομορφιάς και για άσκηση. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να σημαίνει ότι οι διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών όσον αφορά την ορθολογική υποστήριξη της κοσμητικής χειρουργικής διαβρώνονται: και οι γυναίκες επίσης αρχίζουν να δικαιολογούν τις κοσμητικές μετατροπές μέσα σε μια λογική του χώρου εργασίας. Dorothy Schefer, «The real cost of looking good», *Vogue* (Νοέμβριος 1988): 157-68.

31. Οι ιστορίες τρόμου γυναικών που δικαιολογούν την κοσμητική χειρουργική με λόγους που σχετίζονται με το επάγγελμά τους παρουσιάζονται συχνά με υπερβολική δριμύτητα. Μια μεσίτρια ακινήτων στο Μπέμπερλι Χιλς ένωθε αρκετά όμορφη με τον δικό της τρόπο αλλά εντελώς ανεπαρκής σε σύγκριση με τις λαμπερές πελάτισσες με τις οποίες δούλευε. Ύστερα από τρία χρόνια θεραπειών με σιλικόνη για τη δημιουργία τεχνητών «έντονων ζυγωματικών», το πρόσωπό της άρχισε να αλλάζει με αλλόκοτο τρόπο: ο πλαστικός χειρουργός της δεν απα-

ντούσε στα αδιάκοπα τηλεφωνήματά της και δύο χρόνια αργότερα αυτοκτόνησε. Η γυναίκα αυτή βασανίζεται ακόμη από όγκους σιλικόνης που μετατοπίζονται κάτω από το δέρμα του προσώπου της και, παρόλο που έχει εγχειριστεί αρκετές φορές για να επιδιορθώσει τη ζημιά, δεν θα επανακτήσει ποτέ τα προηγούμενα μη κατασκευασμένα χαρακτηριστικά της. Περιγράφεται ως μια γυναίκα που απλώς ήθελε να βρεθεί στην «κόψη του ανταγωνισμού», η οποία όμως κατέληξε πιο κοφτερή απ' ό,τι είχε συμφωνήσει. Bardach, σ. 24-25, 51, 54-58.

32. Οι Dull και West προσφέρουν μια ενδιαφέρουσα ανάλυση της κοινωνικής διαδικασίας μέσω της οποίας κατασκευάζεται το κοινωνικό φύλο. Αποκαλούν αυτή τη διαδικασία «εκπλήρωση του κοινωνικού φύλου» και την περιγράφουν ως «μια εθνομεθοδολογική άποψη για το κοινωνικό φύλο ως εκπλήρωση, δηλαδή ως μια επιτευχθείσα ιδιότητα τοποθετημένης κοινωνικής δράσης». Στηριζόμενο στο έργο τους, το δοκίμιό μου ασχολείται με την επεξεργασία τού πώς το κοινωνικό φύλο είναι επίσης μια πλήρως πολιτισμική εκπλήρωση. Diana Dull και Candace West, «Accounting for cosmetic surgery: The accomplishment of gender», *Social Problems* 38.1 (Φεβρουάριος 1991): 54-70. Το παράθεμα είναι από τη σ. 67.

33. Blair O. Rogers, MD, «Management after surgery in facial and eyelid patients», *Linde*, 53-61. Το παράθεμα είναι από τη σ. 57.

34. Οι Wayne F. Larrabee Jr., John Sidles και Dwight Sutton περιγράφουν τις παραδοσιακές διαδιόστατες μεθόδους προσωπικής ανάλυσης και τις νέες τρισδιάστατες ψηφιακές απεικονίσεις που προσφέρουν μια νέα προσέγγιση στην προσωπική ανάλυση. Wayne F. Larrabee Jr., MD, John Sidles και Dwight Sutton, «Facial analysis», *Laryngoscope* 98 (Νοέμβριος 1988): 1273-1275.

35. J. Regan Thomas, MD, M. Sean Freeman, MD, Daniel J. Remmler, MD και Tamara K. Ehlert, MD, «Analysis of patient response to preoperative computerized video imaging», *Archives of Otolaryngol Head and Neck Surgery* 115 (Ιούλιος 1989): 793-796.

36. Σύμφωνα με τη Frigga Haug και την ομάδα The Frauenformen Collective, η διαδικασία υποκειμενοποίησης απαιτεί έναν ενεργό μετέχοντα. Στην έρευνά τους για τη διαδικασία διαμόρφωσης της γυναικείας σεξουαλικότητας, τα μέλη της ομάδας Frauenformen ερεύνησαν ρητά τους τρόπους με τους οποίους τα κορίτσια και οι γυναίκες «κατασκευάζουν τον εαυτό τους σε υπαρκτές δομές και με τον τρόπο αυτό διαμορφώνονται και οι ίδιες». Το ερώτημα για την ομάδα δεν ήταν πώς οι γυναίκες χειραγωγούνται παθητικά από τα κλισέ της κοινωνικοποίησης ή τις εικόνες των ΜΜΕ, αλλά μάλλον πώς τα έμφυλα σώματα αναπαράγονται ενεργητικά από τις ίδιες τις γυναίκες. Σύμφωνα με τη Haug και την ομάδα Frauenformen, αυτός ο μετασχηματισμός είναι η κινητήρια δύναμη για τη διαδικασία υποκειμενοποίησης: «η διαδικασία μέσω της οποίας τα άτομα εισάγουν βαθμιαία τον εαυτό τους σε κοινωνικές δομές τις οποίες τα ίδια δεν καθορίζουν συνειδητά». Frigga Haug, *Female Sexualization: A Collective Work of Memory*, Λονδίνο: Verso, 1987.